

Bok

Å komme verden i møte

Benjamin Yazdan

Psykologstudent, Universitetet i Oslo

Karl Ove Knausgård's *Om høsten* minner oss om å ikke miste av syne det vi alltid ser.

Karl Ove Knausgård

Om høsten, Oktober forlag, 2015. 434 sider

«Jeg vil vise deg verdenen vår, slik den er nå: døren, gulvet, kranen og hagestolen inntil muren under kjøkkenvinduet, solen, vannet, trærne. Du kommer til å se den på din egen måte, du kommer til å

gjøre deg dine egne erfaringer og leve ditt eget liv, så det er selvsagt først og fremst for min egen skyld jeg gjør det: å vise deg verden, lille du, gjør livet mitt verdt å leve.» Det skriver Karl Ove Knausgård innledende i *Om høsten* (side 17), den første av i alt fire «personlige encyklopedier», eller brev, til sin ufødte datter.

Knausgårds første skjønnlitterære utgivelse etter *Min kamp* er vakkert illustrert av Vanessa Baird. Hver lille tekst på to–tre sider er et forsøk på å observere, for så å beskrive verdens fenomener som for første gang – et fenomenologisk blikk på motiver som epler, frosker, skumringer, telefoner og oppkast. Spranget fra det lille og prosaiske til det større og meningsskapende kjennetegner oppbyggingen i nesten hver tekst. I kjent, knausgårdsk stil oppheves også enhver forståelse av hverdagen som mindre viktig enn den høytsvevende tanken.

Foreldre og barn

Slik han fremstår i *Min kamp*, bar Knausgårds far med seg et «nei» til verden, han tok hele tiden et steg *vekk* fra sine nærmeste. Det litterære jeg-et i *Om høsten* vender seg *til* dem han står nær. Han anerkjenner barna i en sårbar fase, ser dem som den de er. Det relasjonelle rommet og den sosiale intimiteten er det som skaper mening i tilværelsen; døtrenes og sønnens tilknytning til og avhengighet av faren er gjensidig. «Jeg lever, jeg har egne barn, og med dem har jeg i grunnen bare forsøkt å få til én eneste ting, nemlig at de ikke skal være redd for sin far. Det er de ikke. Det vet jeg», skriver Knausgård i tredje bind av *Min kamp* (side 246).

Denne åpne, og følgelig mer sårbare, posisjonen gjør det lettere for forfatteren å komme sine barn i møte enn tilfellet var for hans far. Språklig beveger *Om høsten* seg i et høymodernistisk, mollstemt litterært landskap, og enkelte valg av motiv («Daguerreotypi», «Van Gogh», «Flaubert») henvender seg nok mer til en moden leser enn til barnet. Det er i det litterære premisset, i formen – i det åpne, vitebegjærlige blikket – at boken trer frem som barneoppdragelse. Prosjektet er en dyptfølt oppfordring til barna om aldri å miste nysgjerrigheten i møtet med tingene vi hele tiden ser, om å bevare kjærligheten til verden. «Det er ikke ofte jeg tenker på ham lenger [...]», skriver Knausgård (side 103). Men om *Min kamp* var en grundig bearbeidelse av den emosjonelle smerten faren voldte, er *Om høsten* et kjærlig nei til alt han sto for. Det er et rørende utgangspunkt. Og Knausgård er fortsatt enestående i avbildningen av de nære relasjonene. Boken er på sitt beste når forfatteren observerer barna fra skrivebordet, kjører dem til og fra skolen, reflekterer over deres plass i familien og i verden.

Mellom private og offentlige rom

Om høsten knytter an til noe av en førsymbolisk tilstand slik vi kjenner det fra Jacques Lacan. Denne fasen av barnets første leveår – før det har funnet sitt språk og før ordnende symboler har rukket å bre seg om virkeligheten – reflekteres fint i den uskyldige, naive verdensanskuelsen. Forfatterens forsøk på å gjenoppdage virkeligheten speiler barnets første møter med de meningsskapende, språklige strukturene. Samtidig springer Knausgårds refleksjoner ut fra en ofte tilbakeskuende og erfaren nostalgi. Spennet mellom voksen og barn, gammel og ung, av i går og av i dag, må kunne sies å være noe av et ledemotiv.

Terapirommet kan betraktes som et sted hvor det private møter det offentlige. Det kan utgjøre en befriende overskridelse av det vi i det daglige legger bånd på, med hensyn til tabuer, skamfølelse og sosiale påbud. Knausgårds prosjekt siden debutromanen *Ute av verden* er fundert i nettopp en slik blottleggelse, i brytningen mellom det som er forbeholdt den enkelte, eller de få, og det som angår alle.

Den sårbare prosaen er en invitasjon inn i et annet menneskes private rom, hvor dennes dypeste erfaringer gir gjenklang langt utover den enkelte nettopp på sitt mest intime. I sin kronikk i Morgenbladet fra i vår, «Knausgård i terapirommet» (30.04.2015), beskriver psykologiprofessor Siri Erika Gullestad forfatterens prosjekt med presisjon: «*Min kamp* sikter mot å komme ut av det inautentiske og å gi legitimitet til følelsene. Å vedgå hvor redd og skamfull man faktisk er – og hvordan vi mennesker forstiller oss – er et første steg mot økt frihet». Å redusere kunst eller kunstoplevelser til «terapeutisk» kan lett få noe krampaktig over seg – og er sikkert ikke en merkelapp forfatteren bejaer – men det er vanskelig å benekte et befriende potensial i overskridelsen og i frislippet av det skambelagte – både for forfatteren og for den som leser.

Vekslende kvalitet

Som i *Min kamp* er den litterære kvaliteten ofte sprikende. Det som utmerker seg, vil være et ytterligere bidrag til kanoniseringen av Knausgård. Det som ikke utmerker seg, er estetisk middelmådig, og forglemmelig. Motsetningen mellom de sterkeste og de svakeste partiene blir tydeligere i *Om høsten*. Forfatteren er ofte presis og overraskende i sine beskrivelser av fenomenene vi tar for gitt – som i «Krig», hvor sammenstillingen av den personlige anekdoten og voldens natur er sjeldent sterk. I «Toalettskåler» taler den avsluttende setningen for seg selv: «Slik fungerer toalettskålen, denne baderommets svane» (side 218). Flere ganger løper den assosiative tanken så altfor mye raskere enn språket, og tekstene slutter før de får utfolde seg. Motviljen mot å greie ut gir verket et uutgrunnet, poetisk preg, men er også en påminnelse om at forfatteren er på sitt beste når han tillater seg å skrive ned *alt* som måtte falle ham inn. *Om høsten* er en fascinerende og tidvis svært bevegende form-øvelse, men formens begrensninger synliggjør dessverre også begrensninger i litterær kvalitet.